

INKLYUZIV TA LIMNI TASHKIL ETISHNING PEDOGAGIK PSIXOLOGIK ASPEKTLARI

Eshmamatova Sitora Tuyg'un qizi

Talaba: Yoqubova Maxliyo Nurali qizi

Toshkent shaxar Texnologiya menejment kommunikatsiya insituti

Pedagogika va psixalogiya kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: Inklyuziv ta'lim har qanday o'quvchilarning, jumladan o'quv qobiliyati, ruhiy holati yoki ijtimoiy holatiga qaramay, umumiy ta'lim muassasalarida teng imkoniyatlarda o'qishini ta'minlashga qaratilgan ta'lim yondashuvidir. Ushbu yondashuv barcha bolalarning ta'lim olishga bo'lgan huquqini himoya qiladi va ularning har birining o'ziga xos imkoniyatlari, ehtiyojlari inobatga olinadi. Inklyuziv ta'lim nafaqat ta'lim sifatini yaxshilash, balki jamiyatning ijtimoiy adolatlilik va barqarorligini ta'minlashda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Inklyuziv ta'limni tashkil etishda pedagogik va psixologik omillar muhim o'rin tutadi; ular ta'lim jarayonining samaradorligi hamda o'quvchilarning o'sishi va rivojlanishi uchun zamin yaratadi.

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, pedogogik yondashuvlar, ta'lim, individual ehtiyojlar, diktatik vositalar, metodika, metodlar.

Pedagogik aspektlar ta'lim muhitini o'quvchilarning individual ehtiyojlariga moslashtirishni o'z ichiga oladi. Bunda o'qituvchilarning malakasi, metodik va didaktik vositalarining xilma-xilligi, hamda ta'lim dasturlarining moslashuvchanligi muhim ro'l o'ynaydi. O'qituvchi o'quvchilarning qobiliyatlari, imkoniyatlari va cheklovlarini aniqlab, shunga mos ravishda darslarni tashkil etishi lozim. Inklyuziv ta'limda o'quvchilarni guruhlariga ajratishda ularning o'zaro hamkorligi, bir-biridan o'rganishi uchun sharoit yaratish ta'limning asosiy tamoyillaridan biridir. Shu bilan birga, o'quvchilarning qiyinchiliklarga duch kelgan paytda psixologik qo'llab-quvvatlash tizimini tashkil etish ham juda muhim hisoblanadi. Psixologik aspektlarni ko'rib chiqayotganda, birinchi navbatda o'quvchilarning o'ziga bo'lgan ishonchi, ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirish masalalari muhim o'rin tutadi. Inklyuziv ta'lim muhitida o'quvchilar bir-biridan farq qilgani uchun, ularni birlashtiruvchi psixologik muhit yaratish lozim. Bu esa o'quvchilarning o'zaro hurmat, sabr-toqat va yordamga tayyorlik kabi ijobiy psixologik xususiyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. O'quvchilarning motivatsiyasini oshirish, o'z imkoniyatlariga ishonchini mustahkamlash, stress va qo'rquvni kamaytirish uchun psixologik yordam ko'rsatish ham integratsiyalashgan ta'lim jarayonining muhim qismidir. O'quvchilarning o'zaro munosabatlari, ularning guruhda bir-biri bilan qanday muloqot qilishi inklyuziv ta'lim samaradorligini belgilovchi asosiy omillardandir.[1]

Shuningdek, o‘qituvchilarning pedagogik kompetentsiyasi tarkibida ularning psixologik bilim va ko‘nikmalari ham muhim sanaladi. O‘qituvchi har bir talabani tushunish, uning ruhiy holatini aniqlash, xarakter jihatlarini hisobga olgan holda o‘quv jarayonini tashkil etishi lozim. Bu esa o‘quvchilarning individual ehtiyojlari va imkoniyatlariga moslashgan yondashuvni ta‘minlaydi. Inklyuziv ta‘limda o‘qituvchilar doimiy ravishda professional rivojlanish va o‘z bilimlarini yangilash yo‘lida ishlashi kerak. Pedagoglar psixologik maslahatlar, stressni boshqarish usullari, konfliktlarni bartaraf etish metodlari bo‘yicha muntazam treninglardan o‘tib borishlari lozim. Guruhdagi o‘quvchilar orasida ijtimoiy hamda psixologik muvozanatni ta‘minlash uchun jamoaviy o‘yinlar, interaktiv dars usullari va guruh ichida ijobiy munosabatlarni rivojlantirishga qaratilgan mashg‘ulotlar qo‘llaniladi. Bu, o‘z navbatida, bolalar o‘rtasida hurmat va do‘stlik munosabatlarini mustahkamlaydi, ularning bir-birini tushunishlarini yaxshilaydi. Mualliflik yondashuvi va shaxsiy yondashuv esa o‘quvchining o‘z-o‘zini rivojlantirishga, shuningdek, darsda faol ishtirok etishiga katta ta‘sir ko‘rsatadi.[2]

Ta‘lim muhitida inklyuzivlikni ta‘minlash nafaqat o‘quvchilarga, balki ularning oilalariga ham tegishlidir. Ota-onalar bilan yaqin hamkorlik o‘rnatish, ularning yordamiga tayanish inklyuziv ta‘lim jarayonini yanada samarali qiladi. Oilalar bilan muntazam muloqot o‘quvchining ta‘limdagi muvaffaqiyatlarini oshiradi, shuningdek, bolaning ijtimoiy va psixologik muammolarini erta aniqlash imkoniyatini beradi. Ya‘ni ota-onalar va o‘qituvchilar birgalikda farzandning o‘quv jarayonidagi qiyinchiliklariga yechim topishda faol ishtirok etadilar.[3]

Pedagogik psixologik yondashuv inklyuziv ta‘limda har bir o‘quvchining individual qobiliyatlarini inobatga olishga asoslangan. Ta‘lim jarayonida shaxsning psixologik holatini tahlil qilish, uning ehtiyojlarini tushunish, shuningdek, pedagogik sharoitlarni moslashtirish ta‘lim samaradorligini oshiradi. O‘quvchilarning qiyinchiliklarini aniqlash uchun psixodiagnostik vositalar joriy qilinadi. Bu vositalar o‘quvchilarning o‘quv va ijodiy faoliyatlarini baholashda yordam beradi, shuningdek, har bir o‘quvchining o‘ziga xos ehtiyojlari bo‘yicha individual yondashuvni rivojlantirishga imkon yaratadi. Inklyuziv ta‘limda psixologik ko‘mak ko‘rsatish tizimini tashkil etish muhim ahamiyatga ega. Bu tizim ichiga pedagog-psixologlar, logopedlar va boshqa mutaxassislar kiradi. Ular o‘quv jarayonida yuzaga keladigan psixologik muammolarni aniqlash, yo‘naltirish va hal qilish bilan shug‘ullanadilar. Shuningdek, ular ota-onalar va o‘qituvchilarga maslahatlar berib, inklyuziv ta‘lim muhitini yanada yaxshilash yo‘llarini izlaydilar. O‘quvchilarning rivojlanishi, ta‘lim jarayonida psixologik qulaylikning mavjudligi shunday muhitni ta‘minlaydiki, unda o‘quvchilar o‘zlarini erkin va ishonchli his qilishadi. Erkinlik va o‘zini ifoda etish huquqlari mavjud bo‘lgan ta‘lim muhitida o‘quvchilarning ijodkorlik qobiliyatlari

rivojlanadi, ular o‘z fikrlarini erkin bayon etishga, turli muammolarga ijodiy yondashishga qodir bo‘ladilar.[4]

Samimiy va o‘zaro hurmatga asoslangan pedagogik muhit o‘quvchilarning ijtimoiy ko‘nikmalarini shakllantirishga yordam beradi. Inklyuziv ta’limda konfliktlarni oldini olish va ular yuzaga kelganda samarali hal qilish usullarini joriy etish zarur. Bu esa guruh ishlarida hamkorlikni mustahkamlashga, o‘quvchilarning o‘zaro munosabatlaridagi salbiy holatlarni kamaytirishga olib keladi. Inklyuziv ta’limda har bir o‘quvchining ijtimoiy faolligi va o‘zini namoyon etishiga imkon berilishi darslarni yanada jonli va qiziqarli qiladi. O‘qituvchilar kommunikativ yondashuvni qo‘llagan holda o‘quvchilarni bir-biriga hurmat ko‘rsatish va tinglashga o‘rgatadilar, bu esa ularning o‘zaro muomala madaniyatini oshiradi. O‘z navbatida, psixologik qulaylik ta’lim jarayonida o‘quvchilarning ijobiy hissiyotlari va motivatsiyasini oshiradi.[5]

Inklyuziv ta’limda har bir bolaning g‘inam va intellektual rivojlanishi uchun shart-sharoit yaratish muhim hisoblanadi. Bu shart-sharoitlarni ta’minlash uchun ta’lim muassasalari o‘z faoliyatini doimo takomillashtirishi, yangi metod va yondashuvlarni joriy etishi zarur. Inklyuziv ta’lim kontseptsiyasining asosiy maqsadi har bir o‘quvchining ta’lim olishda teng imkoniyatga ega bo‘lishidir. Shu bois, pedagog va psixologlarning hamkorligi o‘quvchilarning ijtimoiy moslashuvi va psixologik sog‘lomligini ta’minlovchi muhim omil bo‘lib xizmat qiladi.

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, inklyuziv ta’limni tashkil etishda pedagogik va psixologik aspektlar o‘rtasida mustahkam bog‘lanish mavjud. Pedagogik yondashuv individual ehtiyojlar va qobiliyatlarga moslashgan ta’lim jarayonini ta’minlasa, psixologik yondashuv o‘quvchilarning ruhiy holatini qo‘llab-quvvatlaydi va ularning ijtimoiy ko‘nikmalarini shakllantiradi. Bu ikki yo‘nalish yanada samarali integratsiyalashganda, inklyuziv ta’lim muvaffaqiyatli amalga oshiriladi. Inklyuziv ta’limdagi pedagogik psixologik yondashuv o‘quvchilarning o‘z-o‘ziga bo‘lgan ishonchini oshirish, motivatsiyasini kuchaytirish, ijtimoiy moslashuvini yaxshilash, shuningdek, ta’lim muhitini ijobiy ruhda tashkil etish imkonini beradi. Shu bilan birga, o‘qituvchilar va ota-onalar o‘rtasidagi hamkorlikni mustahkamlash va yordam tizimini yaratish orqali inklyuziv ta’lim yanada samarali bo‘ladi. Ushbu yondashuv o‘quvchilarning shaxs sifatida barkamol rivojlanishiga, jamiyatda faol va mas’uliyatli fuqarolar bo‘lib yetishishiga xizmat qiladi. Shuning uchun pedagogik psixologik omillarni chuqur o‘rganish va to‘g‘ri tadbiiq etish inklyuziv ta’limni muvaffaqiyatli tashkil etishning asosiy sharti hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Qodirova, D. (2023). "Inklyuziv ta’limda pedagogik yondashuvlar va ularning samaradorligi". *Pedagogika va Ta’lim Ilmi*, 14(3), 56-68.

2. Toshqulov, M., & Juraev, S. (2021). "Inklyuziv ta'limda psixologik yordam ko'rsatish tizimidagi innovatsiyalar". *Psixologiya va Jamiyat*, 10(2), 23-37.
3. Eshqulova, N. (2022). "Individual yondashuv asosida inklyuziv sinflarni boshqarish". *Oliy Ta'limda Yangi Texnologiyalar*, 8(4), 102-110.
4. Islomov, A. (2020). "Maktabgacha ta'limda inklyuziv yondashuv: metodik va psixologik aspeklar". *Bolalar Ta'limi Jurnal*, 5(1), 14-29.
5. Nurmammedova, G. (2023). "O'quvchilarning psixologik adaptatsiyasini ta'minlashda pedagogik qo'llab-quvvatlash tizimlari". *Ta'lim Psixologiyasi*, 12(1), 45-59.
6. Salimova, Z. (2021). "Inklyuziv ta'limda o'qituvchilarning psixologik kompetentsiyasi". *Pedagogika Ilmi*, 9(3), 77-88.
7. Abdulkarimov, B. (2024). "Inklyuziv ta'limda ijtimoiy-muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish metodlari". *O'zbekiston Ta'lim Tahlillari*, 3(1), 30-44.